

7/13/8/63. K34/63
8357 (1) Collection of proverbs and their application A.S. Letsoalo 1/28
Diêma le Dika. Petersburg.

0-16

Lentšu la pele.

Mo dithšabeng kamoka tša lefase, sethšaba se hlokaxo leleme la sōna se hwile. Re hwētša batho ba byalo mo metseng ya sekxowa. Batho ba byalo re ba bitša lakxōkxōsana.

Xo kxēthēxa xa sethšaba ke xo hlwēka xa polēlō ya sōna. 'Me bothakxa bya polēlō ke xo tseba diêma le dika tša batala ba sethšaba seo.

Polēlō ye e humilexo mo tabeng ye ke Sepedi. 'e mō ke lekile xo kxetha diêma le dika tše di šomišwaxo ka boxolo ke sethšaba se. Batho ba ba rataxo sethšaba sa xabo ba leka xo se boloka ka xo ipelokēla le xo šomiša diema tša sōna.

ka,

A.S. Letsoalo.

Diêma.

2 Seêma ke mokxwa wa polēlō ya batala, e naxo le bohlaile le bohlatse bya xo šupa therešō. Loka le xe xo le byalo o ka hwētša diêma di xonetšana byalo ka xe banna ba sēka molato kxorong:

1. "La hlōxō — thšweu le rutwa ke la hlōxō — nthso maenō".
"Patō le lefswa le ōna ka le letala."

2. "Tloxa — tloxa e tloxa kxale, modiša kxomo o tšwa nayō."
"Xa le na motloxa — pele, le na le mothšabi wa lōna."

3. "Boxoši ke batho."
"Ntsu la kxoši le axēlwa larako."

4. "Nonyana mphaka — phaka e beya le tee."
"Tladi e boxale e sa tšwa marung."

WGM.

5. "Sedibana sa pele se bolaisa lenyōra".

"Motsana wa pele ke lebōnē la wenu".

6. "Kudumēla tša moxale ke madi."

"Xabo lefswēxa moxapo xa o ribexwe."

A.

3.

1. "A tlala a e phāa madiba a šutēlēla madibana."

Bana xoba batho ba satsa lexo fase ba holofetšwa xore le bona ba tla xola ba swana le baxolo ba bōna.

Baxolo bona ba tla tloxēlēla ba kamoraxo ditulō.

B.

2. "Babedi xa ba xwērane."

'Ngaka xoba barekiši ba šomaxo sethšabeng se tee ba keke ba ratana. Ba tšeēlana lehumō.

3. "Bahlabi ba kubu ba tsebana matsiboxong."

Batho ba xo šoma mošomo wa xo swana ba tsebana mo ba swanetšexo xo hlakana xōna.

4. "Bana ba monna ba amoxana hlōxō ya tšie."

Batho ka xo no tsebana ba ripaxana selō le xe se se nene. Mongwē le mongwē o hwētša siripanyana fēēla.

5. "Boxoši ke batho."

Kxoši xoba moētapele o swanetše xo dira seo se ratwaxo ke batho ba xaxwē.

D.

6. "Dira — di — sebywa xa di hule motse."

Motho e a rexo koa a lakane le ba bangwē xo bolaya motho yēna a tloxa a yo sebotša motho yola, a ka se ke a mmolaya.

A

7. "Fatšé la kxole re bétla tswerere."

K34/63

Lehumo le hwétšwexo ka bothata re le hlōkōmēla xo le šomiša xa botse ka hlōkōmēlō e kxolo.

8. "Fatšie lefswa le šina ka le letala."

Batho ba bafswa ba thēkxa bophelō bya bōna xo ba batala. Bašimane ba thešlētša bakwalabye.

9. "Fōtwana e seng la xaxo o hloba le lla."

Ngwana e seng wa xaxo o no mo šomiša le mo xo lexo thata. O mo roma pula le xe e na.

H.

10. "Hlakana šong xa e na leetš."

Batho xe ba ka re ba ya mašto ba se tloxē nakō e tee, ba tla tloxēlana. Mongwē o tla re mongwē o pele esere o sa le moraxo.

11. "Hlapi holofēla leraxa meetse a phšēlē o a bōna."

Ke seema sa xo homotša motho yo a hwetšwexo ke motswadi wa xaxwē.

12. "Hlare sa kxole re ēpa mohla lesolō."

Xo byalo ka xe batho ba ya phuthexong motseng wa kxole. Yo a baxo le metswallē xona moo, o tla napa a hwētša sebaka sa xo ba etēla.

5

13. "Hloxo ye meetse e tsebya ke mong wa yōna."

Motho o itseba ka noši xo hlōka maatla xa xaxwē. O bile o swanetse xo ipabalēla e le yēna.

K.

14. "Ka hlaxolēla leokana la re xo xola la nhlaba".

Ke sellō sa motho xe a thušitše motho e mongwē kotsing, xomme motho yola wa xo thušwa a tla a lwanthša mothuši wa xaxwē. Xoba xe ngwana a rata xo lwanthša motswadi.

15. "Ke swana ya mošatê, wa e xapa o molato, wa e lesa o molato."
 Sešma se se šupa selô seo motho a ke kexo a taeba xore a ka
 reng ka šôna; xe a ka se šona moxongwê ke phošo, a se leša
 le xôna ke molato.
16. "Khudu xa e lahle lexapi la yôna."
 Motho a ke ka a lahla mokxwa wa xaxwê o a tawetsexo nawô.
 Xaxolo mekxwa e hloexilexo.
17. "Khudu ya marexa e tsebya ke 'mei wa yôna."
 Selô se fihlilwexo se ka no šupya ke 'mei wa šôna xo feta
 motho e ngwê.
18. "Kolobê ya mašala-moraxo mampya a bôna yôna."
 Xaxolo batho ba šalêlaxo moraxo meširong ya bôna ba ba
 maši-mabe. Ba šona ka bothata.
- 6 19. "Kubu e tšwale bodibeng e tloxeletse kwêna bodutu."
 Ke sešma ba xo homotša monna e a hwetswexo ke mosadi,
 xoba mosadi wa mohlôlô.
20. "Kudumela mošpa-tautse mahumo xa e kxaufsi."
 Kxôtlôtlôla o bea pelo mošomong; mafelelong o tla hwetsa
 moputso wa xaxo.
21. "Kudumela tša moxale ke madi."
 Motho xe a re ke yo boxale, mafelelong a xaxwê o tla kwa
 bohloko.
22. "Kxaka-kxolo xa e na mmala; tše nyane di nawô."
 Motawadi o swanetše xo bôna xore bana ba xaxwê ba apara
 tše botse xo fitiša yêna.
23. "Kxomo e seng yeno ke nama."
 Selô se e seng sa xaxo o keke wa se šetša; xoba se a
 senyêxa, xa o na taba.

24. "Kxomo e tsebya serētō ke moxani wa yōna."

Xantši xo hwētšwa xore mošono o no kxōnwa ke mong wa wōna.
Ke yēna a tsebaxo ka mo a ka o kxona o ka wōna.

25. "Kxomo-nthaeledi e šalšla marōba le matsika."

Xantši ba ba šalšlaxo moraxo mešomong ba šalšla madimabe.
Ba šoma ka bothata.

26. "Kxomo re e swara ka dinaka; metho re mo swara ka dipolelo.

Motho ka mokxwa wo a bolčlaxo ka wōna re kxōna xo bōna xe e
le ngwana wo kxoši. Xe e se wa boreng re tla no mokwa
ka dipolēlō.

27. "Kxomo xo latswana dibōya."

Batho ba thušana ka xo tsebana, ka lelokō le ka xo ratana.

28. "Kxomo xo tsošwa ye e thakxathakxaxo."

Motho xo thušwa yo a lekaxo xo itauša ka nnoši, a mpa a
palšlwa.

29. "Kxoši ya ēta nngwē e a šala."

Moētapele xe a se xōna batho ba ke ke ba no lesa xo le
byalo. Xo swanetše xore mongwe a no šala lexatong la xaxwē.

L.

30. "La hlōxō-thšewu le rutwa ke la hlōxō-nthšo maanō ."

Se xanetšana le sa š. Mokxalabye ó rutwa ke morwa wa xaxwē
maanō.

31. "La mamoxolo xa le le la 'mane."

Motho a keke a no tšea dilō a re ke tšea motswalle wa xaxwē .
Le xe ba le lelokō le tee, xa se ba lapa le tee.

- 8 32. "La xo hlabêla o le Ôrêlê; la ka mosô ke la ba bangwê."
 Ere xe o sa hweditšê sebaka sa xo ikêtla O leke kamatla xo ithabiša; kaxobane xa O tsebe nakô yeo O tla xo ba bohlokong ka yôna.
33. "Lehu re hwile la pitsana; la eexwana le u rokwa."
 Re senyaxaletšwe xo fitiša tekanyô; re bile xa re bone kamo re ka thibaxo thsenyexo yeo ka xôna.
34. "Le le beaxo pôô boxolo xa le tsebye."
 Seêma se se homotša motwadi yeo a xanaxo ngwan'axê xe a tšea kxarebe e itseng. Se šupa xore moxongwê ngwetši yeo e tla mo lôta ruri.
35. "Leoto-mphamane mo le Xo išaxo xa O tsebe."
 Amoxêla motno le xe o sa mo tsebe. Ka 'tšatši le lengwê O ka no bôna O phirinaletšwe xaxobo.
36. "Leruo xa le je le lengwê."
 Xe motho a ruile dikxoxo le mpya, 'me a bôna mpya e ja dikxoxo, ô tla bolaya mpya yeo a tšela a šomiša e sešmašôna se.
37. "Le xe O ka e buêla moeding, maxokobu a xo bôna."
 Taba koba mosomo le xe o ka ba sephiri se se byanga, mafelelong mong wa yôna ô tla makala e šetše e tsebya ka batho.
- 9 38. "Lexo-lehwibidu xa le lewe bošexo."
 Xantši dilo tse di kxahlisaxo mahlô a batho di na le kotsi e kxolo .
39. "Lexôtlô la malaš-mabe le wetše xanong xa tau."
 Seêma se se šupa motho wa xo no tloxêla xaxabô a phela metseng ya kxolê. Motho yo xe a tšena molekong xa a thata.
- M.
40. "Mabêlê xa lewe ke molemi."
 Motho o no dira se lô se sebošê xomme yêna a se se šomiše, se šomišwe ke ba bangwê .

41. "Madiba xo phša a maxolo."

Sešma se ke sa xo seša mohumi yo a bilexo lehlaswa ka xo senya dilō ka xaxwē ka bošilo. Byale ba mo kwēra ka šona sešma se.

42. "Maebana-mabadi xa a rakwe kamoka."

Motho a ke ke a šoma mešomo e mebedi ka nakō e tee. Xo seng byalo e tla mo šita kamoka.

43. "Mafadi-maxolo xa nthše selo."

Batho ba xo ithorisa kudu xa ba dire xo swana le xe ba ipolela. Ditaba di re koa di le thata batho ba ba some ke šona sešma se.

10 44. "Makhura a ngwana ke xo rongwa."

Ngwana o atlexa ka xo hlōmpa batswadi le baxolo ba xaxwē . Ke šona se ba morataxo ka šona.

45. "Maoto a kxōbē ke bana."

Motswadi koa a baxo le bana o tseba xabotse xore lehono dilō kamoka o tla dirēlwa ke bana ba xaxwē xe yena a tšofala.

46. "Marema-tlou a 'ntsu leng."

Kopanō ke maatla. Batho ka xo kwana ba kxōna xo phētha modirō o moxolo-xadi.

47. "Mariri a tau a kxakala; a motho a ka teng."

Motho ka xo mo lebēlēla fēēla, o ke ke wa bōna boxale le bošoro bya xaxwē.

48. "Maropeng ra hloxa re hlaba dithaka."

Xe motho a tloxa naxeng e itsexo, a tloxē ka bothakxa. Mo a yaxo xa a tšebe tsa xōna. Xe a laetše xabotše a ka no re xo patlwa ke tsa fao a boēla moraxo mo a tšwaxo.

49. "Mašaa-mollō o boya le lengēta."

Xe monna a hladiwe ke mosadi, o tla ya xaxabo monyana a fihla a bolela sešma se. Se šupa xore mpheng dikxomo kaxore ngwana wa lena ke yeo o nhladile.

11 50. "Maxapu a tlile nala di fedile."

Taba e dirēxa mola xo se sana batho ba ba ka e šomaxo; xoba dijo di tlišitšwe mola batho ba llē ba khothše.

K34/63

51. "Meetse a pula a kxaphsa a a sa tla."

Ngwana o rutwa mekxwa e mebotse a sa le yo monyane. Taba ye e ka tlišaxo kotsi re e lokiša e sa le mathomong.

52. "Metla šapō la tlala o bētla a lebišitše wa-bō."

Xe motho a fa yo mongwē selō, o xopola xe yōna yeo a tla mo thuša ka se sengwēmohla o mongwē.

53. "Metse e botse re le kxolē ra batanōla matlotla."

Motho ka xo mo lebelēla diaparō le lebopō o ka re ke yo botho; kxanthe xe o ka nyakišiša mekxwa ya xaxwēo tla hwetsa a le mobe.

54. "Mobu e seng wa xeno o a hlaša."

Mo e seng xaxeno o ke ke wa iketla xo swana le xaxeno. Bophelō kamoka ke byo botswa.

55. "Moeng e tla ka xešo re jē ka wēna."

Ke sešema sa xe motho a laeleditše xo etēla batho, ke moka a se ke a tla xomme ba ja tsela ba mo lokišeditšexo.

12 56. "Moeng o naka di-maripa."

Motho wa moeng o no bōnala; kaxobane a ke ke a swara se a lesa, a tšea se a bea. Aowa ! xa xo byalo.

57. "Mofata sediba o nwa madilo."

Sešema se se šupa xe motho a thomile selō se naxo le thušo; yēna a se tloxela. Batho ba tla se šomiša ba fēla ba mo rēta ka sešema se .

58. "Mofēma sephutha o bōna sa xaxwē."

Taba ye mpe xe e kare xo hlaxa 'mme ya re e se se ya tsebōxa xwa no hwetšwa motho a ntše a e bexa, xantsi ke yēna modiri wa yōna.

59. " Moipolai xa a llelwe, sellō sa xaxwē ke moropa."

Motho xe e ikweditše kotsing ka nnoši batho ba mo kwēra ka sešema se .

60. "Mokwa-thšexo tsoxela mareneng."

Xe motho a hlōka selō o swanetse xo ya xo ba va naxo nasō xo kxopēla xōna

8357.

K34/63

61. "Mokxa-kxati o a ikxela."

Motho xe a élētša kxoši xoba moetapele ka mo a swanetšexo xo laola ka xona, a no tseba xore le yēna ótla bošwa ka wona molaô wo a o filexo kxoši.

13 62. "Mokxora-moroti xa se modudi wa wōna."

Felo mo motho a rexo xe a dutše a ba a tseba xore a ka rakwa xoba a tloxa neng le xe e le neng, o swanetše xo se thakxe felo fao. Ba tla moraka a tloxela madulô a nabotse.

63. "Molamo xe o tla bolaya o no kwala marutheng."

Mošomo xe o tla fa lehumo o no kwala motho a sa o dira xore o tla mo tšwélētša pele.

64. "Molapô-motlê xa o hloke se menya."

Sešma se se swana le sa "Lexo-le-hwibidu xa le lewe bošexo. 38.)

65. "Molaya-kxoši o a itaya."

Se sōna se swana le sa "Mokxa-kxati o a ikxela. 61.)

66. "Moleta-ngwedi o leta lefsifai."

Soma xe sebaka se sa le xōna. ohlōmong seo o sa se letetšexo se ka thibélwa ke se a ngwê. xomne mosomo wa xaxo senyêxa.

67. "Mollô wa mosepedi xa o orwe le maxala."

Motho xe a le leetong xa a swanêla xore xo khutsa a dula kudu. Moxongwê a ka tla a lebala a ba a phirimalêlwa tseleng.

14 68. "Moloi o thšeba se ntōyê."

Motho xe a dirile taba ye mpe, xantši ya bohodu, xe o ka mmotšiša o tla thōma xo bolêla le xe yēna a sa utsui; a ba a botšiša le xe e kaba o mmone.

69. "Molomo o thsela noka e tletše."

Sešma se se šupa motho wa xo no ithoriša xore a ka dira selô , le xe a ka se se kxōnê.

WQM

K34/63

70. "Molomo xa o tlalelwe ke noka."

Se se swana le "Molomo o thsela noka e tletše." 69.

71. "Monna ke nku; o llêla teng."

Monna ke motho wa kxôtlêlêlo. Le xe a ikwa bohloko o no kxôtlêlêla.

72. "Monna xa a hlabye ka lerumô le tee."

Monna xa a thôxe kudu. Le xe a fswêxa o no beta pelo a tšwêla pele le mošomô.

73. "Monthsepetša-bošexo ke mo l boxa xo sele."

Motho xe a xo xapeleditše xo dira selo seo wêna ka moši o bexo o ka se se dire, o tla re xo bôna thušô ya sôna wa mo leboxa.

74. "Monyatša molala o hwetše molaleng."

Motho yo a noxo nystša dilo xe a botšwa, ka 'tsatši le lengwê o tla wêla kotsing e kxolo .

15 75. "Mootlwa ô tšwa ka ntho."

Motho xe a dirile selô se sebe xoba molato, le xe a ka swarêlwa, mohla a diraxo molato xapê molato ola wa pele o tla buša wa êlêlwa.

76. "Morifswana-mothsela-lexora o êlêtswa o mongwê."

Xe o fa motho selô s sebotse o no tseba xore le yêna mohlômong ô tha xo fa se sebotse xe a se bone

77. "Masadi ke thswene; ô lewa matšôxô."

Mosadi re mo ratêla mešomo ya xaxwê fêêla

78. "Mosepedi ô ja di-tala."

Xe motho a le leetong xa a lebêlêla bothakxa bya sejô. Xe a ka ja a khora xo lokile

79. "Mothšaba-pula ô thšabêl matlobotlobong."

Motho o re mola a bolawa ke tlala a re ke'yo kxopêla mabêlê xo mongwê. Xe yola le yêna e mo tsene, o tla araba mosedi ka sešma se.

80. "Motsana wa pele ke lebônê la weno

Xe motho a na le motswallê e a dutšexo tseleng ya leêtô la xaxwê, a ke ke a thswenyêxa ka xobane a ka feta a hwêtsa thušô xo yêna .

WGM.

K34/63

81. "Mo xo xatilexo ya pele le ya moraxo e xata xōna."

Byalo ka xe le bōna ngwana a phele ka mokwa wo, o abetse papaxwē. Ngwana o ekiša notswadi.

16 82. "Moya nameng o ya ka mexano."

Mo xo bexo le selō se ratexaxo motho xe a rata xo ya xona ka maanō o ikiša e ka xa a tsebe xe selō se botse seo se le xōna; a ikxakanthše.

83. "Mphe-mphe e a lapiša; motho o kxōna ke sa xaxwē."

Xo no kxopēla xo a thawenya. o kaanē xe motho a inyaketše selō seo e leng sa xaxwē.

84. "Mpya-thšehla xa e bolaye."

Batho ba xo ipolēla kudu xa ba dire mošomo o xobotse ; sa bōna ke xo ikxantšša le xo lpea xo xobotse.

85. "Mpya ya hlatša moriting xa e lale."

Motho xe a tseba xore o entšš, o no tloxa ekare xa a senya selō; 'me ka moso xe a feta fao xapē o tla no bōna eka batho ba kamoka ba a tseba ka tša molato wa xaxwē.

N.

86. "Naka tša xo rwēšwa xa di kxomarela hlōxō."

Boxoši bya xo xapeletšwa xoba bya bokalatsane xa bo thuše motho selō.

87. "'Nama di tllile 'tau di fedile mēnō."

Sešeme se se swana le sa "Maxapu a tllile dinala di fedile".50.

17 88. "Nama-nkxapēlētšwa e tla phuma pitsa."

Molato xe o ka ahlolwa ka xo xapēlētšša ditaba, xo ke ke xwa loka selō; o tla tliša diphaphang.

89. "Nama re tina mmeši, mong mphaka re ja nayē."

Selō se ripaxantšwexo ka mphaka wa xo adingwa se ka mpane sa hlaēla, empa mong wa mphaka yēna o swanetši xo hwētšša selwana.

K34/63

90. "Ngwana a llêla nakana ya mokhure schlang le mo fê."
 Ngwana xoba motho e moxolo xe a xanêlêla xo dira selô,
 xantêsi se se naxo le kotsi, batlo ba mmotêsa dikotsi têeo
 'me ba mo lesa a dira ka mo a rataxo.
91. "Ngwana sa llexo o hwêla tharing."
 Xe motho a hlôka selô xoba a le bothateng 'me a se bolêlê,
 xa xo motho e a tloxo mo hlôkômêla.
91. "Ngwana se naxo tataxwê melaô o têea banneng."
 Mošimane xe a se na tataxwê ô swanetêe xo hlôkômela seo
 banna ba 'motsáxo sôna. E tla ba ke xôna a rutêxa .
92. "Ngwana tadi o tsebya ka serêtô."
 Motho xe a dirile selô se kxahlisaxo batho ka botse bya
 sôna, ke xôna xe a tla napa a bolêlwa xabotse; a rêtwa ke
 batho.
- 18 93. "Nônyana di sa tloxanexo melodi xa e swane."
 Mahodu a mabedi xe a ka re xo utswa a sekê a lakana xore
 a tla fora byang batho, ba kake ba bolêla taba etee. Ba
 tla rapana ka dipolêlô .
94. "Nônyana-mphaka-phaka e lewa ke sexodi."
 Motho xe a ka re ke phakêla xo dira selô mola batho ba
 bangwê ba sa dutêe, yena ke yo a tloxo hlakana le madi-mabe.
95. "Nônyana-mphaka-phaka e beya le tee."
 Mošomo re o ela xabotse; e seng xore motho a re mathomong a
 tsoxa maatla, a tloxa a lapa ka pela. Mo xo byalo xa xo
 thuêe selô.
96. "Nônyana ya masala-moraxo dipêkwa di bona yôna."
 Seêma se se swana le sa "Kolobê ya masala-moraxo mampya
 a bôna yôna."18.
97. "'Ntêu la kxoši le axêlwa morakô."
 Seo se bolêlwaxo ke kxoši se swanetêe xo phathwa xo se na
 karabô.

K34/63

98. "Ntšú la maabane xa le bolaye kxomo."

Nkabe ke nkabe; xa xo thuše selō xo re: "Nkabe ke dire sé xoba selá."

U.

19 99. "O se bōnē lenong xo akalala; xo wa fase ke xa lōna."

Se sešama ke sa xo kwēra mohumi yo a sentšexo thoto ya xaxwē ka bohlaswa. Byale xe a welē fase bodiiding xa a sa bōnwa selō.

P.

100. "Phala e rile xa ke ete mokxopa wa re ke ya šta ."

Sešama se se swanthša motho yo a raxo mola a se je nama ya kolobē, a tloxa a tlōla ka makhura a yōna.

101. "Phatana-hlakolwa xa e onalele mohlakodi."

Lehumo le xo hwētšwa ka xo kalatša, xo utswa le xo fora xa le thuše motho selō; le a senyēxa.

102. "Phihlwana ya naxeng xa e na mong."

Selō xe o se hweditse kxakala naxeng se tšē ke sa xaxo. Xe wa se lesa wa re ke tlo se tšea ka mosō, o tla hwētša mongwē a se tšere.

103. "Phio tša tlou xa di pataxangwe."

Xe o ka šama mešomō e mebedi ka nako e tee o ke ke wa e kxōna xa botse.

104. "Phiri mekōka-me-bedi e pharoxa nōka."

Motho a ke ke a šonela marena a mabedi ka nako e tee. O tla thabiša mongwe a lwanthša e mongwē, ke moka ke ntwā!

20 104. "Phiri ya feta, mamane a timela."

Lehodu xe le ka tšena motseng a le swanetše xore xe le tloxa batho ba thōnē xo bōna xore sela xa se sa le xōna; le se tšere .

105. "Phokō-mo-wela -hodu le mong thšemo e a mo wela."

Motho wa naxa e itseng xe a sentše, batho ba xabō kamoka ba molatong wa xore ke basenyi.

106. "Phōōfōlō ya mereba xa e na le tlalō."

Xantši motho wa tswale le mereba xa a na maatla. Sa xaxwē ke tswale fēēla.

107. "Phōōfōlō ya molomo xa e na letlalō."

Motho wa xo no bolēla xore yōna a na dira se le sela, xa a na se a se kxonaxo; a ka se dire selō.

108. "Phukubye ya sela moedi e fetoxa moyana."

Batho ba bantši, le xe xoxabo ba diila kudu, ba re xo fihla naxeng tse dingwē ba ithsware byalo ka xe e ke xaxabō ba ja tše bose.

109. "Pinyane xe e re: "ping" e kwele tse kxolo."

Ngwana xe a bolēla taba o kwelē batswadi ba xaxwē ba bolēla byalo.

110. "Pitša xo faxwa e belaxo."

Mošomō o mongwē le o mongwē o na le nakō ya wōna. Letela nakō yeo e fihle.

2/ 111. "Pitša ya letlērē xa e apee xabedi."

Motho xe a kile a kxopišana le mongwē, mohla ba kxopišanaxo la bobedi ba tla lwa.

112. "Pōpōtela e sa kwexo e wetse rretheng la mohwiliri."

Motho e a rexo xe a botšwa a se rate xo kwa, mafēlōlo a xaxwē ke xo wōla kotšing e kxolo.

113. "Pudi ya bo-mošimane xa e tswale ka pholwana."

Modiša yo a dišaxo le tsa mafsiša xantši o hwōtsa a fapaxanya bana ba dipudi. Tšabo o di fa bana ba dithsadi, tša mafsiša bana ba dipholwana.

114. "Pudi ya ja leotša e fetētša tše dingwe."

Seema se se swana le sa: "Phoko-mowēla-hodu le mong thšemo e a mo wōla. "105.

3.

115. "'šakō la hlōka thōbēla ke mojanō."

Naxa xe e ka hlōka kxoši xo keke xa loka selō. Batho ba tla hlorišana.

116. "Sa re swalo o bolēlē; hlatse ya motho ke molomo."

Batho ba babedi xe ba re ba sepela mongwē a bōna selo, empa a sekē a bolēla, yola yo mongwē xe a ka re xo se bōna a bolēla, yena o tla ba le bohlatse bya xore o se bone pele kaxobane o boletše pele.

22 117. "Sa tema ne xo bošlōla."

Xe re tla rōta motho xore o fonile e tla ba xe a dirile mošomō woo xabedi

118. "šaxō la moeng le bewa ke mong xae."

Nakōe motho a dulaxo xa mongwē ebala ka mo ba mo swerexo ka xōna.

119. "Se bōnē thola boreledi, teng xa yona xo a baba."

O sekē wa bōna motho xo apara xabotse wa bōna e ka o lokile. Xoxongwē ke motho e mobe kudu.

120. "Sedibana sa pele se bolaiša lenyōra.

O seke wa ithsepīša tša pele o yaxo. Xoxongwē wa hwētša di sa loka wa tloxa wa thswenyēxa.

121. "Sefero xa se je sengwē."

seema se se swana le sa: "La maanoxolo xa le je la mane." 31.

122. "Se lašlō pele o yaxo; lašla moraxo o tswaxo."

O sekē wa re xe o štēla xongwe wa bea xore ka nakō ya xore o tla ba o boile. Tša pele xa o di tsebe.

K34/63

123. "Selepe xa se itheme."

Motho a ke ke a ikahlolêla molato ka nnoši.

23

123. "Serurubele o šika-šika le noka o nyakang metse o sa nwe."

Se šupa motho wa xo sepela le batho ba xo nwa byala fêêla yêna a sa nwe.

124. "Setsêna ka samoraxo se senya bya sôna bôya."

Motho yo a rexo xe a tloxa felô a senya dilô ka boomo xore ba mo rakê a ye xo xongwê, xa a tsebe selô. Tša pele di tlare xo mo šita a se kxônê xo boêla moraxo.

125. "Se ya mosatê xa se xome."

Xe motho a nthšitše kxomo a lefa molato kxorong a ke ke a hlwa a sa c tšea.

T.

126. "Taba di tšwa mahlong."

Xe o rata xo phetha taba le motho, 'mitše le bolêlê le lebêlêtsane ka maahlô.

127. "'Tau tsa hlôka seduta di šitwa ke nare e hlotsa."

Batho xe be se na kwanô ba ka no šitwa ke mošomo o motho o tee a ka o phêthaxo a le tee.

128. "'Tau xa di adimane mēênô."

Monna a ke ke a yo kxopêla lerumô, thoka xoba se sengwê se byalo xo monna yo mongwê.

24

129. "Thaba ya malope xa e na dikxabane."

Mosadi wa mohloloxadi o swanthšwa le thaba ye. Xa a sana mašêka mabsoxong, le dipheta tša xaxwe tše botse o di tšotše.

130. "Thêbê ya seabodu ke leleme."

Xantšî batho ba xo tšwafa ba bolela kudu xore xôna xe ba bolêla byalo nakô yôna e ya.

K34/63

131. "Thšipa e rile ke lebelo, mohlaba wa re ke nabile."
Motho wa xo itira yo maatla, mohla a hwētšaxo wa maatla a xo lekana le a xaxwê re mo êlētša ka sešma se.
132. "Thšipa e taxa mohlabeng wa xabo-yōna."
Motho xe o rata xo mmōna xabotse, Eya xaxabo. Ke mo a nthšexo mekwa ya xaxwêkamoka xa yōna.
133. "Thšiwana xa e rwešwe hloxo ya tlou."
Xe xo kxêthwa moêtapele modirong, xo keke xo kxêthwa motho e a sa tsebexexo ka selō, xoba e a hlōkaxo kudu.
134. "Thutêla-boxolo e a rōba."
Motho o kxōna xo rutêxa xe a sa le ngwana. Mohla a xolaxo xa a ke ke a ba le kxōtlêlêlō ya xo ithuta dilō. Ke moka a ka se kxōnê selō.
- 25 134. "Tladi e boxale e sa tswa marung."
Motho xe a sa thōma xo dira modirō o swanetše xo thōma ka mafolofolo; kaxobane o sa na le maatla a ka kxōnaxo xo šoma kapelanyana.
135. "Tlala e nthšitše noxa moleteng."
Tlala e dira xore motho a dire seo a bexo a sa itukišetša xo se dira.
136. "Tlalo la motho xa le bapolwe fase."
Se ke sešma sa xo kxopela kxaxêlō xo motho yo phošeditšewexo. Xape ke sa xo phōphêlêla motho wa norekiši xore a bušetše thêkō fasenyana.
137. "Tloxa-tloxa e tloxa kxalê; modiša wa kxomo o tšwa nayō."
Motho xe a tla tšwêlêla pele mošomong, o swanetše xo thomana le modiro wa xaxwê xabotse, le xona kapela. Xe a salela moraxo, xona a etse !
138. "Tsa êta ke thsadi pele ul wêla ka leōpê."
Mosadi xa a swanêla xo ba moêtapele wa sethšaba. Xo seng byalo sethšaba seo kamoka se tla wêla molekong .

139. "Tsei e fofa ka mošwang."

Motho a ke ke a kxōna xo šoma a sese a humana tša xo ja.

W.

26

140. "Wa aka mabedi, lengwê le tla fofa."

Motho a keke a kxōna xo šōmela marana a mabedi ka nako e tee.

141. "Wa xopola thšukudu o namêlê sehlare."

Xe motho a xopola taba ye mpe e mo hlaxetše, a napê a hlōkōmêlê. Mohlomong e ka ba taba ye byalo e fihlile.

X.

142. "Xabo-lefšwêxa moxopa xa ô ribexwe."

Motho wa lefšwêxa xa se xantši a wêla dikotsing .

143. "Xaxabô monna ke mo a rōbalaxo borōkô."

Mo motho a phelaxo ka boiketlō ke xōna xaxabô.

144. "Xo akamêla ka lewa xa se xo wêla."

Leka o tla no palêlwa. Xo leka ke xa batho.

145. "Xo leka ke xa batho kamoka."

Motho o no leka a palelwe. Xo lokile xo motho a leka.

146. "Xo nyatša kxoši ke xo hloxa."

Motho xe a sa rate xo dira seo kxoši e 'motsaxo, ke xore o a rate xo bušwa ke yêna. E re a tloxe !

147. "Xo sepela ke xo bōna."

Motho xe a sa sepele a ke ke a ba le tsebô e ntši. Se swana le sa: "'šoxana le sa etexo le tšea kxsetsedi.

27

148. "Xo šupa motho ka monwana xa se xo nwešana meetse."

Xe batho ba roxana xa se xore ba rata xo phedišana ka khutšo.

27cont. 149. "Xe xola ke xo bōna."

Motho xe a xola ke xōna a hlakana le mabothata a lefase;
ke xōna a tseba dilo tše dintšhi. Photo le hlaloxenyo di
xola le motho.

150. "Xe ya ka maxōrō xa se xo tšwana."

Xe batho ba kxaeana madišong xa se xore ba ka se hlakane
xapē. Bana ba monna xe mongwē le mongwē a dira tše xaxwē
xa se xore ba hlōyane .

Diema ko tšeo. Le wēna nke o thuse ka tše o di tsebaxo,
re nape re bolokele Bapedi leleme la xabo bona. Liema di
šomišwa ka xo fapana. Mohlo'mong o ka hwētšha diema tše dingwē
di hlalositšwa ka mokwa o šele, e seng ka mokwa o o o tsebaxo.
Seema se tee se ka hlaloswa ke mokwa e mentšhi .

28

DIKA.

1. "Borwa bo fokile."

Ke ile xaxabo ka hwêtsa borwa bo fokile kxale:
(Ke hweditse a sepetse kxalê.)

2. "E sa le bošexo."

Monna yo e sa le bošexo . (Ka se a hlalefa)

3. "Ka xo pōnya xa leihlō."

E ya kua o boye ka xo pōnya xa leihlō.
(O boye kapela-pela.)

4. "Ngwedi wa letōpa-nta."

Ke be re bona tsela xabotse ka xore e be e le ka ngwedi
wa letōpa nta. (Ngwedi ó be ó kxanya kudu.)

5. "Raka le hwetšwe ke melebō."

Byale re tlaka ra maōna kaxobane raka o le hwetšwe ke melebō.
(Bathuši ba xaxwê ba mo hloketše.)

6. "Thsetlo e hwile le melodi."

Xobane ó phodilwe, thsetlo e hwile le melodi.
(Byale xa a sana seo a ka se bolêlaxo.)

7. "Xo beta pelo."

Ngwana wa mošimane a beta pelo a lwa le tau.
(A ikxapeletša le xe a be a fswêxa.)

29

8. "Xo bea maanō dithseleng."

Mošimane wa lešilo o re mola a dirile maano a mabotse a tloxa
a a bea dithseleng.
(A a lemosa batho.)

9. "Xo bethwa ke lefase."

Matome o nyakile mosadi a ba a bethwa ke lefase.
(O bile madimabe a xo xanwa ke banyana.)

10. "Xo bina xare."

Kotsi e lexo kamo e binthāa motho xare.

(xo ba molekong o moxolo-xolo.)

11. "Xo bolaya mabēlē."

Pula e na xabotse xompe re tla bolaya mabēlē.

(Re tla buna mabēlē a mantšhi.)

12. "Xo diša tše dithšweu."

Mošimane yo le ke le 'mōnē xore o diša tše dithšweu.

(O a xafa.)

13. "Xo dira mesebelele."

Re be re lakane empa a ntira mesebelele.

(A nthōma ka phōšō ya bokalatsane.)

14. "Xo etiša molomo pele."

Xa se a bolēla a ikxopotse; o no etiša molomo pele.

(Xo bolēla motho a sa ikxopola xabotse.)

30

15. "Xo ēma ka maoto."

Re hlekane le monna wa setswatswa wa xo ēma ka maoto.

(Monna e motelele kudu.)

16. "Xo iša kxaka dithseleng."

Byale xōna ba išika kxaka dithseleng xe ba re ke ye sekolong.

(Ba nkišitše mo ke rataxo xo ya xōna.)

17. "Xo iša marokhu mookeng."

O ntlišetša mabēlē mola ke naō; o iša marokhu mookeng !

(Xo iša dilo bontšing bya tšōna.)

18. "Xo hlōka hlōxō."

Ngwana'ka o tsene sekōlō kxale 'me ka xo hlōka hlōxō o sa le moraxo.

(Xo hlōka byōkō bya xo swara kapela.)

19. "Xo hlōka tšebē."

A ngwana wa xo hlōka tšebē ! O no se theeletše xe a botšwa.
(Xa a kwe se a se botšwaxo.)

20. "Xo hlanola dinaō."

Xe ba bōna tau e batamēla, bu hlanola dinaō.
(Ba thšaba.)

21. "Xo hloka la xaxo."

O no roxa ba o itseba xore o hlōka la xaxo.
(Xa o na mastla a xo lwa.)

22. "Xo hlwaya tšebē."

Hlwaya tšebē o tsebe xo kwa seo ke se bolēlaxo.
(Thešlōtsa xabotse.)

23. "Xo hwa ka motho."

Ngwanenyana yola ke lwa ka yēna.
(Ke mo rata kudu.)

24. "Xo jēla nkong."

Mošimane wa xo jēla nkong o šala a sa ja xe bangwē ba bulēla diruo.
(Wa xo se je kapele.)

25. "Xo jēla thokō."

Motho wa xo jēla thokō xa a ke a ja sejō sa xa mongwē.
(Motho wa xo šia xo ja pele xa batho.)

26. "Xo lala le tlala."

Mehlang ya tlala batho ba lala nayō ba mpane ba apee xosasa feēla.
(Xo se apee boxōbē mantšiboa.)

27. "Xo latšša medimo."

Somēla papaxo xabotse o tlē o latšše medimo.
(O seke wa kxopāša bakxalabyē.)

28. "Xo lwa ntwa moxōlō."

Ke hweditše ba sa tola xo sola; yēna a sa lwa ntwa moxōlō.

(O'be a sa ja.)

32 29. "Xo letša sekhwama."

Mošimane o šomile 'me o letsa sekhwama e le ruri !

(O na le thšēlētē e ntšī kudu.)

30. "Xo bela madi."

Batho ba kamoka ba nthloile xobane ka nnete ke betše madi.

(Ke roxakilwe; ke madi-mabe byang !)

31. "Xo metša boxwele."

O seke wa metša taba boxwele o sa hlakhuna.

(Xopola o tlē o bolšlē botse.)

32. "Xo nthša letšema."

Pula xe e ka na batho ba tla napa ba nthša letšema.

(Ba tla thoma xo lema.)

33. "Xo nthša moši ka lengōpšē."

Ke mmethile kudu; a leka xo se llē; mafelelong a ba a nthša moši ka lengōpšē.

(A hla ba mokxoši a lla.)

34. "Xo nwa meetse ka lenaka."

Ngwanōšu o tšerwe ke monna wa sehloxo, me o nwa meetse ka lenaka.

(O a hlaka.)

35. "Xo noka taba ke letswai."

Motho wa xo kxōna xo anēxa ditaba, o noka taba ka letswai.

(O dira taba xore e be bose.)

33 36. "Xo nyala ka mafiša."

O a swaswa; o nyala ka mafiša.

(O bolela maaka.)

K34/63

37. "Xo pōnya xa leihlō."

Sepele moka o boyē ka xo pōnya xa leihlō.
(O boyē kapelo-pela.)

38. "Xo raxa modulo ka dinaō."

Lesang a raxe modulo ka dinaō; ke kxalē felō a xo dutše.
(Xo kxanya bakeng sa modulo a maxolo.)

39. "Xo raxwā ke kxoxo."

O ngwana yo o raxilwe ke kxoxo ka banna.
(Ke lešilo.)

40. "Xo rata mphšē lebelō."

O ruta ngwana yo xo utswa o ntse o mmōna xore o a utšwa.
(O ruta motho selō seo a se kxōnaxo.)

41. "Xo rwala kxwara."

Kxwara ye e rwelwexo ke nna ya xe batho ba nkxopela
ditlōrō xa e fele.
(Mošomo o lajīšaxo wā kamēhla.)

42. "Xo setla pelō."

O mmethile ka mokxwa wa xo setla pelo.
(Xo thēlētša pelo. Xo kwīša bohloko pelong.)

34 43. "Xo sēxēla kobong."

O re a bōna ke le bohlokong a itira e keng o kwa bohloko e
sere o sexela kobong.
(O itira wa kwaxo bohloko a sa bo kwe.)

44. "Xo šiba nta ka lexai."

Xobane o a diila ruri o šiba nta ka lexai.
(Xo diila la mahlōmola.)

45. "Xo swara molomo."

Ke ile ke sa bolēla a nthswara molomo ka xo bolēla tsa
mahlōmola a xaxwē.
(A bolela ke sa bolela.)

46. "Xo tlotša pudubudu ka letsoku."

Xo ruta ngwana xo lla ke xo tlotša pudubudu ka letsoku.

(Xo ruta motho selô seo a se kxônaxo kudu.)

47. "Xo tsêna xanong."

Ka re ke sa re ke a bolôla a ba a šetše a ntsene xanong.

(A bolôla le nna ka nako e tee.)

48. "Xo tšea dikxang."

Banna, a re tšeeng dikxang ka 'taba tea nwa.

(A re boleleng madireng a nwa.)

49. "Xo tsêna ka morabeng."

Theêlêtšang tse di bolêlwaxo ke ngwana yo ka nna xobane o ntsene ka morabeng.

(O ntlwaetše leo a sitwang le xo nhlômpa.)

35 50. "Xo xanwa ke sejo."

Mošimane yo'ô xanwa ke byalwa; kamahlâ xe a nwa byalwa ô lwa le bakxalabyê.

(O re xo nwa a phele xampe.)

Le xôna fa ke sa xo kxopêla, moxolwane, xore nke o thuše ka dika tšeo o di tsebaxo. Sethšaba sa Bapedi se tla xo leboxa. Baswana ba re: "Ngwana wa tadi ô tsebya ka serêtô.

36

Mantsu a a šomišwa ka mokwa o fapanaxo le
hlathollō ya ōna.

1. "Xo apara."
 Motome o apara. (O na le dikobō tše dibotae.)
2. "Xo apolela."
 Nke o nkapolele borokxo. (Nhlaxaletše borokxo.)
3. "Xo bešeletša."
 Nke le mpešeletšeng. (Nke le nthuše ka dikxong.)
4. "Xo bitšwa."
 Mokxalbye yola ó biditšwe. (Mokxalabye yola ó hwile.)
5. "Xo dutla."
 Motho yo ó a dutla. (Xa a boloke selō.)
6. "Xo fēhla."
 Ngwana yo o a fēhla. (Ó nyaka kotsi fēhla.)
7. "Xo fihla (mohu)".
 Pakwē re mo fihlile maabane. Remo epetše.)
8. "Xo boloka (mohu)".
 Mohu yo re tla maoloka xosasa. (Re tla mo špēla.)
9. "Xo hladišla".
 Nke le nhladišlong. (Nke le nthušeng ka meetse.)
10. "Xo hlokkēxala."
 Mosadi wa xaxwē o hlokexetse. (Xa a sa phela.)
- 37 11. "Xo inamiša."
 O dišitšc mabēlē, ba mo inamiša. (Ba manētha.)
12. "Xo ipōna."
 Ngwana yo o a ipōna. (O a ikxokxomoša.)
13. "Xo ithata."
 A ngwanenyana wa xo ithata batho ! (Xa a rate xo ba le dithala)

K34/63

14. "Xo ja."
Makola a ja batho. (A rekišētša ka bokalatšane.)
15. "Xo ja."
Monna yo o a ja ruri ! (O ja kudu.)
16. "Xo kata."
Mošimane yo a ka kata batho. (A ka robala motho ka swele.)
17. "Xo khora."
Rangwane o a khora, ke sekhori. (ke mohumi.)
18. "Xo loišētša."
Nke le ntoišetšeng. (Nke le nthušeng ka bupi.)
19. "Xo nabiša."
Monna yola ó tšo nabišwa mošatš. (O tšo bēthwa mošatš.)
20. "Xo nwa."
Monna yola ó nwa a sa le yo monyane. (O nwa byalwa.)
- 38 21. "Xo patlamiša."
Xe o roxa batho o tla patlamišwa. (O tla bethwa mošatš.)
22. "Xo kxeixa."
Mošedi yó ó a kxeixa. (O a roxana.)
23. "Xo hlahléléla."
Monna, nke o nhlahlélélé. (Nke o nthuše ka motsoke.)
24. "Xo senyēxa."
Rangwako ó senyexile ngōxōla. (O hwile.)
25. "Xo senyexa."
Ngwana yo ó senyexile. (O na le mekwa e mebe.)
26. "Xo thšēla."
Banna ba ya xo thšēla xosasa. (Ba ya xo lefa "opgaaf".)
27. "Xo timēla."
Ngwana'xš o timetše maabane. (O hwile maabane.)
28. "Xo thumašetša."
Nke o nthumašetše. (Nke o mphe mollō wa xo fola.)

38 cent. 29. "Xo tsaroxa."

Mošimane wa sekwawa o a tsaroxa. (O a hlalefa.)

30. "Xo tšea."

Monna, O a tseba xa se ka tšea. (Xa ke na mosadi.)

END. S 357